

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput VIII. De distributione, atque interpretatione Decalogi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83665](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83665)

atque idem eſt iudicium Tertulliani in libro de Habitu mulierum. Reſpondent librum Enoch eſſe apocryphum. Ita eſt: at non inde ſequitur Enochum nihil ſcripſiſſe. Etiam ex libris apocryphis, iis videlicet, qui non ſunt undequaque exploratæ auctoritatis, licet certum habeant auctorem, teſtimonia quædam collegetunt Scriptores ſacri. Compertum eſt Paulum Apoſtolum produxiſſe verba ex Arato Gentilium Poëta, Simonide Cretenſi, & Menandro. Huiusmodi eſt illud Act. xvii. 28. τοῦ γὰρ ἡ γένος ἑσμέν, *Ipfius enim & genus ſumus*, quod conſtat ab Apoſtolo deſumptum ex Poëta Cilice concive ſuo. Menandri in Thaide eſt trimeter ex ſpondeis & jambis, qui legitur in 1. ad

Corinth. xv. 33. φθίρειν ἦν χρηστὰ ὁμιλῶν κακὰ, *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*. Quod legitur ad Titum 1. 12. Κρητὲς αἱ ψεύσαι, *Cretenſes ſemper mendaces*, carmen eſt Epimenidis, & Callimachi citatum à Favorino. Ex quibus colligitur perperam à plerisque Epistolam Judæ reſectam, quia ex libro Enoch deſumit teſtimonium, ut in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum ſcripſit Hieronymus. Fatemur ergo librum Enoch non eſſe in Canone Divinarum Scripturarum, & negamus Enochum aliqua non ſcripſiſſe. At de Moyſe cum hoc capite, tum præmiſſis diſputationibus, & ſcriptiunculis noſtris dictum ſatis.

C A P U T VIII.

De diſtributione, atque interpretatione Decalogi.

S U M M A R I U M.

1. Decalogus Summarium univerſi Juris.
2. Decalogi nomen explicatur.
3. De diſtributione 10. Præceptorum in 2. tabulis.
4. In ima tabula ſunt ea, quæ pertinent ad dilectionem Dei; in 2da, quæ ad proximi dilectionem.
5. Mandatum de non habendis diis alienis explicatur.
6. De præceptis duobus ultimis.
7. Probabile eſt in Ima tabula quatuor contineri præcepta.
8. De Ordine præceptorum.
9. Præſatio brevis ad legem.
10. Præceptum I.
11. Quid ſculptura prohibita.
12. Judæis tantum ſtatua Idolorum prohibita.
13. Obſectio cum ſolutione.
14. Præceptum II.
15. An liceat gentiliū Deos blaſphemare.
16. Pænale eſt præceptum.
17. Præceptum III.
18. De ſuperſtitione Judæorum circa ſanctificationem Sabbathi.
19. Præceptum IV.
20. Honor erga Parentes quid exigit.
21. Honorari debet & Mater.
22. Promiſſio huic præcepto annexa.
23. Præceptum V.
24. Quando licitum occidi hominem.
25. Præceptum VI.
26. Quid prohibeatur hoc præcepto.
27. Simplex fornicatio non eſt licita.
28. Præceptum VII.
29. Præceptum VIII.
30. Præceptum IX. ac X.

1.
Decalogus
Summarium
univerſi Juris

SUMMARIUM univerſi Juris eſſe Decalogum recte animadverterat qui libros Philonis de hoc ipſo argumento editos, inſcripſit, περὶ τῶν δέκα λόγων, ἃ κεφαλαιὸν νόμων εἰσὶ. Haud bene ergo ab iis factum, qui Theologicas diſciplinas tradentes Tabulas teſtamenti prætereunt. De his parce ſaltem diſſerere volumus, quædam curſim attingentes, non trita penitus, & communia. Nam quæſtiones Scholaſtica methodo pertractandas, ſolitas de nonnullis præceptis moveri, ad libros proximis de humanis Officiis, ne hic nimium excreſcat, putavimus rejiciendas.

2.
Decalogi
nomen ex
plicatur.

Itaque *Decalogum* dictum comperimus, quaſi *Decem verba*. Eſt autem *Verbum* in ſacris literis non ſolum quælibet vox ſignificativa, ſed & per analogiam interdum accipitur pro re geſta, aut gerenda, ut dicitur liber uterque

Paralippomenon, ſeu Chronicorum, ob recenſionem rerum geſtarum priſcis Judæorum temporibus, hebraica lingua *Verba dierum*, כְּהִירֵימִים. 7. Sic ac-

cipitur Græcum ῥῆμα Lucæ 11. 15. & λόγος ad Rom. 1x. 28. Aliquando ſignificat ſententiam aliquam, ut Marc. xi. 29. *Interrogabo vos & ego unum verbum, & reſpondete mihi: Baptiſmus Joannis de celo erat, an ex hominibus?* Utroque ſenſu arbitramur dictum eſſe Decalogum, videlicet ob decem ſententias Domini, ac præſcriptiones rerum agendarum: unde Auctor Quæſtionum veteris & novi Teſtamenti inter Opera Auguſtini, *Decem ſententias* (inquit q. 7.) *decem verba appellavit.*

Quomodo decem præcepta duabus in Tabulis fuerint diſtributa, vix poſſumus Divinare; probabilior tamen eſt

3.
De diſtribu-
tione 10.
præcepto-
rum in 2. ta-
bulis.

sententia Augustini, quæ jam inter Catholicos communis evasit, talem fuisse partitionem, ut una Tabula tria ad Dei cultum pertinentia contineret, altera septem reliqua spectantia ad proximi dilectionem. Adversus quam distributionem nihil solidi crepant animadversiones Petri Martyris in caput VII. Epistolæ ad Romanos, aliorumque hæreticorum. Prima ergo partitio est, quam Judæi quidam tradiderunt post Josephum lib. III. Antiquit. cap. 8. & Philonem in Exposit. Decalogi, in utraque tabula quina præcepta distribuens. Alteram tenet Hieronymus, ac post eum complures, opinantes præceptum de non faciendis simulacris, esse ordine secundum, ac diversum à primo, *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti*; ita ut prior tabula quatuor præcepta comprehendat, sex altera, facto uno de duobus postremis prohibentibus concupiscentiam uxoris, & rerum alienarum. Tertia est communiter post Augustinum recepta, quam supra innuebamus: de qua vide Epistolam ad Januarium cap. 11. Sermone 9. de decem Chordis, sive 96. de Temp. cap. 5. lib. III. Confess. cap. 8. &c. Divisio hæc Augustini est cæteris probabilior, si tria facile percipiantur: primo in una Tabula fuisse ea quæ pertinent ad Dei cultum, & dilectionem; in altera autem quæ referuntur ad proximum: deinde præceptum de non habendis diis alienis esse ordine primum, & consequenter ad Deum tria tantum, non quatuor præcepta referri: tertio, quod ex hoc consequitur, cum VII. alia ad complendum denarium numerum invenienda sint, nonum ac decimum præceptum esse diversa.

4. Primum demonstratur; nam Matth. XXII. 38. & 39. & Marc. XII. 30. & 31. sunt ea quæ duo tantum dicuntur præcepta legis, pertinent ad dilectionem Dei. In 2. quæ ad proximi dilectionem. *Diliges Dominum Deum tuum, & Diliges proximum tuum.* Id vero si dictum est propter distinctionem tabularum; constat omnia quæ spectant ad cultum Dei in prima tabula, & omnia quæ referuntur ad amorem proximi in secunda tabula fuisse conscripta: si autem duo tantum commemorata sint, quod hæc sint veluti genera & capita cæterorum; nemo non videt, quam congruum magis, & longe probabilius sit, quæ ad diversa genera pertinent non fuisse permixta. Mitto, quod Ambrosius, Beda, & alii interpretantur verba Apostoli ad Ephes. VI. 2. *primum in promissione*, primum tabulæ posterioris. Conveniunt circa hanc distributionem Chri-

stiani omnes, etiam confessione Vossii disput. 24. Leideni Thesi 3.

Mandatum vero, *Non habebis Deos alienos coram me*, esse ordine primum, liquet; nam in iis, quæ præcedunt, *Ego sum Dominus, &c.* est oratio enuntiativa, nullumque verbum ibidem est imperativum, seu præceptivum. Est ergo præfatio quædam ad Decalogum, Majestatem, ac beneficentiam Dei, cui obtemperandum est, denuncians. Consequens autem sententia de non faciendis sculptilibus numerum cum præcedenti non facit; quandoquidem quisquis idola fingit ad adorandum eo cultus genere, qui summo Numini debitus est, jam Deos habet alienos coram Domino. Accedit S. Patrem Augustinum Serm. de decem chordis cap. 6 in tribus præceptis prioris tabulæ insinuatam putare quamdam imaginem Trinitatis.

Duo postrema distinguenda esse jam constat; nam alioquin denarius non esset numerus præceptorum. Atque distincta sunt I. ut duobus præceptis prohibentibus illicitos exteriores actus in mulierem, & in rem alienam, sexto scilicet & septimo, corresponderent duo alia ad coercendam concupiscentiam. II. quia cap. 20. Exodi v. 17. videtur duplex sententia distingui, repetito verbo, *Non concupisces, non desiderabis*, tamen Deuteronomii VI. 2. unica appareat. III. quoniam alia est ratio boni delectabilis, alia boni utilis: quorum concupiscentia postremis illis præceptis prohibetur.

Hæc cum probabilia sint; Augustinus non omnino repudiat sententiam eorum, quibus potius placet in prima tabula quatuor contineri mandata, ut quod dictum est, *non erunt tibi Dii alieni*, diversum videatur ab illo, *Non facies tibi sculptile*: & consequenter unum sit, *Non concupisces uxorem proximi tui, &c.* *Non concupisces domum &c.* Docet tantum partitionem aliam videri sibi congruentiorem; quoniam, *revera quod dictum est*, Non erunt tibi Dii alieni præter me, hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda signa. Legito quæstionem in Exodum LXXI. Imo lib. III. contra duas Epistolas Pelag. cap. 4. videtur in aliam sententiam declinare, quam certum est plures habere assertores, ut Augustinus ipse observat memorata q. LXXI. super Exodum. Dum ergo scribit Petrus Martyr cit. loco: *Miror quosdam, inter quos etiam est Augustinus, ex uno mandato duo facere voluisse*, id est, de duobus ultimis; iniquus est æstimator; quo-

5. Mandatum de non habendis diis alienis explicatur.

6. De præceptis duobus ultimis.

7. Probabile est in I. tabula 4. contineri præcepta.

quoniam nec Auguſtinus penitus re-
ſcit ſententiam alteram, nec minus
probabilis eſt, quam amplectitur. At,
inquit Hereticus, ſi ad numerum ea-
rum rerum, quas concupiſcimus, mul-
tiplicata ſunt praecepta, ex uno infinita
quodammodo faciemus. Inepte pror-
sus: non enim diſtinguuntur praecepta
juxta numerum rerum quae appetuntur,
ſed juxta genera bonorum, in quae fer-
tur illicita concupiſcentia. Sunt autem
haec, ut diximus, aut delectabilia, aut
utilia. Honesta quippe nefas non eſt
concupiſcere. De partitione Decalogi
hactenus.

8.
De ordine
praecepto-
rum,

De praeceptorum ordine hoc dunta-
xat controvertitur, an praeceptum, *Non
machaberis* ſit revera ſextum, an quin-
tum. Ponitur enim ante illud, *Non
occides*, in vetuſtis Codd. Graecis cap.
viceſimo Exodi. Item Marci x. 19. Lu-
cae xviii. 20. Et in Epist. ad Rom.
xiii. 9. Ita etiam habet Auguſtinus
lib. iiii. contra duas Epist. Pelag. cap. 4.
& Serm. 148. de Temp. Sed arbitramur
praeceptum de non occidendo eſſe priori
loco ponendum. Etenim hunc ordi-
nem ſervat noſtra Vulgata Exodi xx. &
Deut. v. Tenet eundem Codex He-
braicus, Joſephus, Philo locis cit. Chry-
ſoſtomus hom. 49. in Matth. alii com-
plices. Habetur tamen alius ordo in
quibusdam Graecis Verſionibus, atque
apud Patres, fortasse conſulto variatus
ob ſceditatem, & ſumma mala, quae in-
fert moechia, non ob errorem, ut qui-
dam putaverunt, lxx. Interpretum.
Qui eandem ſceditatis rationem habere
potuerunt, quam habuit Marcus Evan-
gelista cap. x. & Apoſt. cap. xiii. ad
Rom. Nam Lucas juxta Lect. Vulgatae,
quemadmodum & Matthaeus xix. 18.
tenent ordinem primum & perantiquum.
Variant Graeca lxx. Interpretum: nam
quibus uſus eſt Philo, Complutensis, &
recentiora ordinem tenent Hebraeum:
diſcrepant Vaticana.

DECALOGI EXPLANATIO.

9.
Praefatio
brevis ad le-
gem.

Præmittuntur Decalogo hæc verba:
*Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi
te de terra Aegypti, de domo ſervitutis.*
Brevis eſt ad legem præſatio, ſed vere
Divina. Proponit enim ineffabilem ac
ſingularem Dei præcipientis majeſtatem
tetragrammato nomine יהוה, *Domi-
nus*. Demonstrat & ſummum illius im-
perium ac poteſtatem altero vocabulo
Elohim אלהים, *Deus*. Vide no-
ſtram horum nominum interpretatio-
nem lib. ii. cap. 1. Inſinuat & Divini-

tatis myſteria, quæ ſub his latere de-
monſtravi initio librorum de Trinitate.
Addit *Tuus*, & ut demonſtret ſe pecu-
liari titulo Deum eſſe Judaeorum, ac
maxime nunc Chriſtianorum; atque ut
oſtendat ſe unitatis numero ſingulos al-
loqui. Commemorat recentiora bene-
ſicia, quibus ſibi obedientiam ſubdito-
rum magis devinciat.

I. PRAECEPTUM.

Tam ſublimi præſatione poſita, ſic ſta-
tuit: *Non habebis Deos alienos coram me.* 10.
Non facies tibi ſculptile, neque omnem Præceptum i.
ſimilitudinem, quæ eſt in celo deſuper,
& quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ
ſunt in aquis ſub terra. Prohibetur hoc
priori mandato quilibet cultus idolo-
rum, aut fiat adoratione, aut ſacrificio
immolationis, aut ſuffimento, aut liba-
mine, aut ritu peculiaris numinis com-
mentitio. Alieni autem dicuntur Dii
gentium à Domino, vel naturâ, ſi ſint
res creatæ; vel figmento, ſi ſint opera
manuum hominum. Quod Latine legi-
tur *Coram me*, eſt Hebraice ערפי,
Super faciem meam. Eapropter Gra-
ecus in Exodo cap. xx. v. 3. reddidit,
πρὸς ἐμὴν, quæ particula habet hanc vim
ſignificationis, *Non habebis Deos alios,*
ſed tantum me. Ideo recte Theologi
noſtri primum praeceptum non ſolum
negative accipiunt, ut nefas ſit colere
quodcunque idolum; ſed & poſitive,
ut exhiberi debeat Deo omne ſpecimen
Divini obſequii, puta ſacrificium, re-
ligioſum cultum, corporis animique in-
clinationem, & actus Theologalium
virtutum. At cap. v. Deuter. v. 7.
eandem particulam ערפי vertit
Graecus Interpres, πρὸς πρόσωπον μου,
& Latinus pariter, *in conſpectu meo*:
qua phraſi prohibetur qualibet etiam
occultiſſima cordis idololatria; quo-
niam nec cogitationes noſtræ ſunt Deo
abſconditæ. Ex quibus liquet legiti-
mum Dei cultum non eſſe, qui exteriori
tantum actu exhibeatur.

Dicendum modo, quid ſint ſculptilia, 11.
& ſimilitudines vi hujus præcepti pro- Quid ſcul-
hibita. Pro ſculptili habet Hebraeus ptilia prohi-
bita.

Codex פסל. Eſt autem פסל, idem
ac *dolavit*. Ergo non tantum prohibe-
tur erectio ſimulacrorum, ſed etiam
quadrati ac perpoliti lapidis poſiti ad re-
ligioſi cultus teſtimonium. Nam vete-
res in lapide quadrato coluiſſe Vene-
rem teſtatur Pausanias in Corinthiacis.
Prohibemur ſimiliter erigere cippum,
columnnam, aut monumentum aliud do-
lati

lati lapidis, aut ligni; quippe & usu stipitum cultos Deos auctor est Philo Byblius. Quare Deut. 16. 22. ubi præcipitur, ne erigatur statua, posuerunt Hellenistæ, *Στήλην*. Pro *sculptile* vero in cap. xx. Exodi habent Græci, *εἰδωλον*, *idolum*: at Deut. v. *γλυπτὸν*, *sculptile*. Et *γλυπτὸν* quidem significationem habet eandem, ac *לפס* à verbo, *גלפס*, *lapidem polire*, ac *dolare*. Idolon significare putant quamlibet imaginem hæretici complures, maxime Henricus Stephanus, & Scapula. Non designare nisi inanis, ac fictæ rei similitudinem demonstrant Classenius lib. 1. de Theologia Gent. &, quos ille commendat, Vossius, Menochius. Addamus Lirinum ad Cap. 6. Deuteronomii id aperte probantem ex verbis Pauli 1. ad Corinth. viii. v. 4. *Nil est idolum in mundo*: quod nec prætermisit Classenius. Est ergo revera idolum, simulacrum fictam representans divinitatem: unde *Idololatria*, id est, cultus, atque adorationis à Creatore ad creaturam translatio. *Similitudines* ergo quid erunt? Profecto non qualescunque imagines, ut falso quidem interpretantur, sed genus aliud idolorum. Cum enim, ut vidimus, *Sculptile* significet statuam ex ligno vel lapide, aut quæ fiat scalp-pro, vel dolaturâ; prohibenda etiam erant idola reliqua, quæ conflantur, aut pinguntur: ac propterea additum est, *Neque omnem similitudinem*. Quoniam vero adeo desipuerunt gentiles. ut cultum exhiberent soli, lunæ, astris, avibus; arboribus, stipitibus, piscibus, ut diximus de Origine idololatriæ; horum omnium inanum Deorum idola verbis frequentibus prohibentur.

12.
Judæis tan-
tū statua
Idolorum
prohibita.

Ex hac nostra primi præcepti explicatione planissimâ, uti credimus, apparet Hebræis non alium statuarum, atque imaginum usum fuisse interdictum, quam idolorum. Quare miramur tantas in Scholis versari opiniones, ut acerrime quidam propugnent Judæis omnem prorsus sculpturam, atque imaginem fuisse vetitam; quidam alii, permissas duntaxat imagines rerum per se non extantium. At bene prorsus Augustinus docens verbis illis, *Non facies tibi sculptile, &c.* perfectius præcedentia explicari, & prohiberi colenda figmenta: & S. Thomas 3. p. q. 25. art. 3. scribens, *quod non prohibetur illo præcepto facere quamcunque sculpturam & similitudinem, sed facere ad adorandum*. Hanc sententiam argumenta ista confirmant. I. Vidimus, ut imagines, &

simulacra, ita verbis legis prohiberi quadratos lapides, columnas, cippos, stipites, & figuras astrorum, stirpium, elementorum, herbarum, rerumque creaturarum omnium. Nam & dolatum lapidem aliquando esse titulum Divini honoris evincunt cum Gentilium testimonia, tum saxum erectum à Jacob Gen. xxxv. 14. Atqui nullus dixerit vetitum fuisse Judæis erigere lapides, ac stipites, dummodo id non facerent causa cultus extranei, uti fecerunt ad tumulos Jordanis filii Ruben & Gad, Jos. xxii. 10. Igitur nec vetitum est habere imagines ac statuas, si hæc eadem idololatriæ causa non intersit. II. Nonne Cherubim sculpta fuerunt juxta latera arcæ, & juveni in mari æneo, leones quoque ad Salomonis thronum? Facta hæc, inquit, Dei jussu, nec figuræ erant rerum per se stantium. At Dei quidem jussu cum in his, tum in aliis omnibus ad structuram templi pertinentibus interfuisse concedimus, dispensationem vero negamus. Res autem etiam per se non stantes, imo & lapidem & cylindrum, & sculpturam quamlibet esse aliquando idolum, liquet ex dictis: ideoque si prohiberentur imagines rerum per se stantium, quod possint esse simulacra Deorum, deberent absolute inhiberi sculptilia quælibet absque ullo discrimine. III. Opposita sententia repugnat Judæorum historiis. Nam 1. Regum cap. xix. 13. legitur Michol uxorem Davidis posuisse statuam hominis super lectum, eamque cooperuisse pelle caprarum. Non deerant ergo simulacra in domo Davidis, cum justus esset ac innocens. Deinde ex libro Josephi xv. Antiq. cap. 2. habetur Aristobolum, & Mariamnem lubenter passos, ut pingerentur, illorumque imagines, à Dello missas ad Antonium. Certum præterea est in Agrippæ Palatio statuas filiorum ejus fuisse locatas. Videantur eruditæ Notæ ad librum 1. de Bello Judaico cap. 33. postremæ elegantissimæ editionis Hudsoni. IV. Revincitur ex nummis Hebraicis. De nummo Moysis pertractatum superiori capite. Apud Villalpandum p. 2. Apparatus Urbis & Templi lib. 2. disp. 4. cap. 27. extat nummus M. Antonii cum ipsius imagine, & inscriptione, *מלך שלמה*, *Salomon Rex*. Putant quidem nonnulli peregrinum, non ab Hebræis procusum: at id non probant. Imagines non protuberantes, id est, incisas in numismatibus Judæorum fuisse, consentiunt docti omnes. De protu-
be-

gerantibus negant aliqui, ſed inmerito. ſicli à Judæis procul ante captivitatem ſculptum habent ex una parte vaſculum, ſc. altera virgam floſcentem. Sed quid ex nummis in uſu habitis ætate Chriſti? Sculptam in his imaginem Cæſaris li-
 et ex cap. XXI. 20. Matthæi. Ad-
 verſarii putant ſe facile ab hac objectio-
 ne expedire, dicentes Hebræos, cum
 ſui juris non eſſent, uſos propter neceſ-
 ſitatem moneta Romana. Verum nihil
 plane dicunt. Nam cum ſint Judæi præce-
 ptorum ſuorum rigidiffimi obſervatores,
 ſi numiſma cum Imagine Cæſaris exiſti-
 maſſent lege interdictum, nunquid ipſi
 manibus contrectaſſent? Id quidem nul-
 lo pacto. Deinde, cum nummi illi ha-
 berent ſuperſcriptionem hebraicam; fal-
 ſum eſt fuiſſe monetam Romanam. In-
 ſuper nulla ratione Judæi coërceri po-
 tuerunt, ut paterentur neceſſitatem,
 quando Pilatus Imagines Cæſaris in ur-
 bem intulit, ut narrat Joſephus lib. 2.
 de Excidio Urbis cap. 8. nec quando
 poſita eſt Aquila aurea ſuper portam ma-
 jorem Templi, quod narratur ab eo-
 dem Hiſtor. lib. 17. Antiq. cap. 6. Igi-
 tur nec propter neceſſitatem contrectaſ-
 ſent numismata Cæſaris, quod agnoviſ-
 ſent lege interdictum.

At inquit Adverſarii. Hæc facta
 de imaginibus Cæſaris, & de Aquila aurea
 demonſtrant abjeციſſe Judæos omnem
 promiſcue imaginem. Hoc fortasſe
 præcipuum ipſorum argumentum. Cui,
 ne à Joſepho recedamus, accedit, quod
 Hiſtoricus ipſe lib. viii. Antiq. cap. 7.
 ait, Salomonem peccaſſe, quando boum
 æneorum ſimulacra fecit mari ſubtus
 attollendo, & leonum effigies ſuum cir-
 ca ſolium. Hæc objectio me nihil pe-
 nitus commovet. Nam Aquilam au-
 ream ſcribit ille fuiſſe conſecratam, *De-
 dicaverat* (inquit) *ingentem & magni
 pretii Aquilam ex auro. Lege autem
 vetitum eſt iis, qui volunt ex ejus inſti-
 tutis viam agere, & quidquam cogitare
 de imaginibus erigendis, operamve dare
 ſimulacris conſecrandis.* Non ergo ex-
 citarunt Judæi turbas, quod reſicerent
 omnem imaginem; ſed quia appoſitum
 erat templo ſimulacrum *conſecratum.*
 Tales eſſe imagines Cæſaris non ſine
 fundamento ſuſpicabantur, & quia Ro-
 mani Cæſares inter Deos referebant,
 & quia Pilatus illas Jeruſolymam intul-
 erat clam, & velatas. Nam ſigna &
 vexilla militaria, utique varie picta,
 paſſi ſunt æquo animo. Ergo nulla alia
 de cauſa ſimulacra aſpernabantur, niſi
 ob cultum extraneum. Nec reſert aſ-
 ſerere Joſephum, quod Salomon pec-
 caverit. I. Quia tot aliis jam productis
 locis ſcribit, vetitum in lege tantum-
 modo ne conſecrarentur idola. Imo lib. 3.
 Ant. cap. 5. explicans præcepta Deca-
 logi, id unum iſto mandari affirmat,
nullius animalis ſimulacrum adorandum.
 II. Quia forſan opinatus eſt jam dudum
 Salomonem ad idololatriam inclinaviſſe,
 quando ſculpiſit juvencoſ, quod vide-
 rentur ii referre numina Aegyptiorum,
 & veſtigium aliquod eſſe antiquæ ido-
 lolatriæ. III. Quia, etſi id Joſephus
 credidit, omnium conſenſione falſum
 eſt; & Dominus omnia Salomonis ad
 Templi ornatum opera comprobavit,
 non redarguit. IV. Quia Joſephus Pha-
 riſæus erat. Et Phariſæorum ſeverior
 erat diſciplina: unde hi ad majorem cau-
 telam, ne fieret cujuſque animalis ſimu-
 lacrum, prohibuerunt. Quod ſerva-
 runt etiam Hebræi Alexandrini, etiamſi
 communis opinio eſſet Legi imagines &
 ſtatuas non adverſari. Hinc à civita-
 tibus Judæorum Statuarii & Pictores ar-
 cebantur, *ne occaſio præberetur homini-
 bus craſſis*, ut inquit Origenes lib. 4.
 contra Celſum, Philo in libro de legat.
 ad Cajum, & Tacitus lib. v. Hiſtor.
 Sed hæc erat œconomia quædam, & ri-
 gidior diſciplina quodammodo Populo
 illi ad idololatriam prono neceſſaria;
 non ut quidam putant, expreſſa vis Di-
 vini præcepti: de quo ſatis.

II. PRÆCEPTUM.

Sequitur Exodi xx. 7. mandatum al-
 terum, *Non assumes nomen Domini Dei
 tui in vanum, nec enim habebit inſontem
 Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Do-
 mini Dei ſui fruſtra.* Aſſumere nomen Dei
 eſt hunc tanquam teſtem ac fidejuſſorem
 invocare, aut alia ratione Dei nomen
 proferre: quod ſi reverenter fiat, reli-
 gioſum eſt, neque alicubi prohibetur.
 Cavendum ergo, ne aſſumatur *in va-
 num.* Poſtremæ huius vocis præcipua
 ſignificatio eſt, ne id fiat mendaciter:
 quod frequenter denotat Hebraica dictio
 נֶפֶשׁ, quæ iſtic habetur. Principio
 itaque prohibentur perjuria, id eſt non
 ſtare juratis, aut irrita facere juramen-
 ta, nec non falſum obteſtatione Divini
 nominis confirmare. Item fallere vet-
 bis expectationem eorum quibus jura-
 tur, ſive ambiguitate ſermonis, ſive
 qualibet mentis alienatione. Idem præ-
 terea eſt illud *in vanum*, ac temere, in-
 conſulte, ſive abſque judicio & ratio-
 ne: ideoque verterunt aliqui *in vanum*, *ſine
 conſilio.* Graviter propterea peccat
 quicquid jurat temere & abſque neceſſi-
 tate. Valet inſuper ea vox *in vanum*
 idem, ac inani nixu, ideoque habent

F

Græci

13.
 Objectio
 cum ſolu-
 tione.

14.
 Præcept. 2.

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

Græci hoc loco *μάρτυς*, *incaustum*. Ex his liquet licita juramenta tunc fieri, quando juratur *in veritate*, & *in iudicio*, & *in iustitia*, ut ait Jeremias iv. 2. Atque has condiciones pertractantes de Theologia Morali appellant Comites juramenti. Deerit itaque juramento *veritas* si fiat mendaciter, *iudicium* si pro re levi, *iustitia* si absque consilio atque pro re illicita. Assumunt Dei nomen *in vanum* & qui, licet non dejerent, irato animo & polluto ore Divina, & sacra pronunciant. Quos Dominus arguit Levit. xxii. 32. dicens, *Ne polluatis nomen meum sanctum*.

15.
An liceat
gentilium
Deos blas-
phemare.

Josephus libro 4. Antiq. & Philo lib. 3. de vita Moysis, scribunt illicitum esse blasphemare Deos, quos colunt civitates Gentilium. Idem sentiunt Judæorum alii, quod etiam simulacra Gentium habeant Dei nomen, atque Exodi xxii. 28. scriptum sit: *Dii non detrahes*. At errant crasso errore. Nam simulacra Gentium immerito Dei nomine designantur, & nunquam tetragrammato, ac proprio: sed, ut verbis utar Apostoli i. ad Corinth. viii. 5. sunt *Ἀγγέλων θεοί*, id est, Deorum nomine venditantur. Dii vero, quibus non est detrahendum, sunt Rectores ac Judices, de quibus in Psal. 81. *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos judicavit*. Judices ac Princeps appellantur frequenter *אלהים*, *Elohim*, eo quod debeant iudicium Domini exercere, ut in 2. Paralip. cap. xix. 6. At Dii Gentium nihil habent cum vero Numine affinitatis: & illud jure merito Exodi xxxiii. 13. cautum est, *Per nomen externorum Deorum non jurabitis*. Idola figmenta sunt, atque abominationes hominum. Ut figmenta nequeunt esse testimonium veritatis: ut abominationes, sunt probis, maledictisque dignissima.

16.
pœnale est
Præceptum.

Assumentes in vanum Dei nomen dicitur Dominus non habere infontes. Legit Augustinus Sermone de decem plagis: *Qui enim acceperit nomen Domini Dei sui in vanum, non mundabitur*. Rationem affert dicendo, *Quia veritas mundat, vanitas inquinat*. Videtur ea lectio sensu à Vulgata non discrepare, nec ab Hebræa, quæ habet: *לֹא יְכַסֶּה*.

Non faciet innocentem. Est autem *non facere innocentem*, sive *non habere infontem* illud idem, ac pœnam sumere, & punire gravissime. Est igitur huic præcepto comminatio pœnæ adjuncta. Vide quæ scripsimus in fine dissertationis de H. Janfeniana.

III. PRÆCEPTUM.

Tertium ad hunc modum se habet: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*. 17. Præcepto 3. Alia ratio est, cur Deus festi sanctificationem præscripserit, alia cur diei septimæ. Prima colligitur ex verbis versu 11. sequentibus, ut scilicet in specialem cultum Creatoris mentem, animumque intendamus: nam idcirco eo loci creationis sex diebus peractæ opera commemorantur. Altera inde deprehenditur, quod Sabbato Dominus ab omni opere dicitur requievisse, unde & septima dies *Sabbatum* appellata est, videlicet, *שבת*, *requies*: ad arcendumque ab idololatria populum, & significandam requiem Sanctorum dirigitur hæc institutio. Cum enim lex data est, à gentibus creaturis cujuscunque generis impendebatur latría soli, lunæ, astris, elementis, piscibus, plantis, hominibus. Factum est igitur, dum Sabbato cessant, ut divinitatis sensus Israelitis incuteretur, & naturam omnium opificem & effectricem intelligerent, inquit Hom. 6. de Pasch. Cyrillus Alexandrinus. Ne ergo crederet rudis populus diem sanctificari ob cultum rerum creaturarum, festum diei, quâ nihil creatum est, opportune fuit alligatum. Hinc recte designabat Dominus Hebræorum solemnia hisce appellationibus, *Sabbata mea*, quoniam signa erant illum tantum esse Dominum Deum; ut haberetur in Ezech. cap. xx. 20. Atque Sabbati observatione fecernebatur Judæus ab idolorum cultoribus: unde Ovidius in 1. de arte amandi, *Culta Palestino septima festa viro*. Erat & Sabbatum typus liberationis, & requiei Sanctorum, à captivitate primum demonis, deinde ab ergastulo carnis: quorum origo est Domini sepultura. Legitur idcirco Joan. vii. 23. totum hominem sanatum *in Sabbato*. Lex igitur quantum spectat ad septimæ diei determinationem, temporaria est, atque abolita idololatria, impletisque figuris, in diem primum commutanda. In qua præter beneficium creationis, memoria colitur completæ redemptionis, mortisque devictæ. Ex his autem constat hoc præceptum, ut in superioribus dictum est, fuisse ex parte caræmoniale.

Ut Festa sanctificentur oportet abstinere ab omni opere, quod à Divino cultu possit avertere. Quare Augustinus Tract. 3. in Joannem ait: *Spiritualiter observat Sabbatum Christianus populus abstinens se ab opere servili*. Quid est enim ab opere servili? A peccato. Et

Et unde probamus? Dominum interroga: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Similia docet de Spiritu & lit. cap. 15. Semper ergo incumbendum est, ne operam demus commestrationibus, ebrietatibus, & flagitiis reliquis: at festivo praesertim tempore. Videtur tamen his verbis, *Memento, ut sanctifices*, vis quadam inesse praescriptiva operum sanctorum; & ideo sat non est evitare peccata, nisi & Sacra peragantur, & insistatur etiam in conventu Ecclesiae statutis supplicationibus.

18.
De superstitione Judaeorum circa sanctificationem Sabbathi.

Quantum attinet ad abſtinentiam ab operibus servilibus mirum est quanta fuerit, atque adhuc sit Judaeorum superstitione. Censent non exprimendam vestem madafactam, non venandum pulicem saltantem, non subtrahendas clitellas asino, non compescendum puerum a fletu, non scindenda ligna, non eripendam substantiam ab incendio, non sternendum lectum, non ludendum nuce, aliaque plura recensita ab Apostata Munſtero. At hanc superstitionem optime redarguit Christus Dominus. Matth. xxi. 1. a versu 3. ad 9. refutatque exemplo Davidis, qui esuriens panes propositionis comedit, & Levitarum, qui sine crimine Sabbati otium violabant. Quae itaque pertinent aut ad humanae vitae necessitatem, aut ad ornatum templi & celebritatem festorum, aut ad pietatis officia, ut fiant die festo lex Divina non vetat.

Consuetum fuit Hebraeis Sabbato extra moenia urbis recreationis causa deambulare. Spatium itineris definitum tradunt ad bis mille passus, aut septem stadia, plus, minus. De monte Olivarum legimus in Act. Apost. cap. 1. v. 12. *qui est iuxta Jerusalem, Sabbati habens iter.* Distantiam hanc esse duo millia passuum scribit D. Hieronymus in Epist. ad Algaiam. Septem stadia habet Syrus, dimidium Leuca, sive milliarium Lyranus, nec veteres omnino consentiunt in stadiorum finienda dimensione, aut longitudine milliarum. Hoc unum colligimus, antiquam esse Judaeorum Sabbato inambulandi consuetudinem, recreandi animi gratia. A nobis quaecunque oblectatio, quae a Dei cultu per se avertat, est sedulo removenda; cuiusmodi sunt spectacula, choreae, bacchanalia, & quaecunque festorum institutioni jam expositae non conveniunt.

IV. PRAECEPTUM.

19.
Praecept. 4.

Quartum est autem, *Honora Patrem, & Matrem*, Exod. xx. 12. *Primum* istud appellatur ab Apost. ad Eph. vi. 2. & *R. P. Berti Theol. Tom. IV.*

quoniam primum est in secunda Tabula, ut Augustinus ait sem. de x. Chord. cap. 6. & quia primum est in *promissione* inquit ibidem Apostolus, ob repromissionem observantibus peculiarem benedictionem. Ad secundum autem Tabulam relatum est, *propterea quod honor parentibus in gradu suo servandus est, sed eos tamen in Divini honoris comparatione, praesertim si impedimento sint, debemus contemnere*, inquit S. Pater cap. 6. contra Adimant. Ex his Divinam intelligimus sententiam Lucae xiv. 26. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, &c.* Odium quippe accipiendum hoc loco pro minori dilectione, videor mihi aperte conſpicere ex cap. x. Matth. v. 37. ubi extat sententia eadem his verbis: *Qui amat patrem, & matrem plusquam me, non est me dignus.* Fugiendos tamen parentes Religionis causa, haec ipsa ratio suadet; quod ipsorum honor Divino sit postponendus. Ceterum recte hoc praecceptum in secunda tabula priorem habet locum, eoquod tam aperte natura ipsa honorem parentibus decernat, ut non male scripserit Augustinus Serm. de x. plagis, *Caninum est parentes non agnoscere.* Adde, quod illi sunt immortalis Dei quasi quaedam simulacra, quemadmodum explicatur in Romano Cath. Habent idcirco quidam Codd. uti Salazar, & Lorinus observant *impropiam superbonora.*

Honor parentibus debitus postulat pietatem, & sinceram animi benevolentiam, ne dicatur externis officiis a nobis legem impleri, non charitate. Nam si honor exhibeatur intuitu temporalium bonorum, nec sit ordo debitus dilectionis, honor non est, quoniam merces illum parit, non pietas. Talis est honor eorum, qui senibus obsequuntur, ut adipiscantur hereditatem. Legito Serm. August. 12. ex additis a Sirmondo. Hinc ab Ecclesia definitum est, non esse licitum cupere mortem parentum, aut de ea gaudere ob pingue venturum patrimonium. Consule proposit. ab Innoc. XI. proscriptas. Ad honorandos parentes requiritur praeterea, ut filii eis opem ferant. Diximus supra cap. 6. quantum in hoc deliquerint Pharisei. Etiam Gentiles clamante natura passim id praedicant: inter quos Cicero in 1. de Officiis, *Necessaria* (inquit) *praesidia vitae debentur his maxime.* Exigit praeterea parentum honor praestandam illis, dummodo iusta praecipiant, obedientiam.

20.
Honor erga parentes quid exigit.

Non usus est Dominus communi parentum nomine, sed utrumque nominavit,

21.
Honorari debet & Mater.

navit, *Patrem ac matrem*, meliori sane consilio, quam politici legislatores, qui solis ferme patribus consuluerunt. Affert H. Grotius in Exodi caput xx. Perficas, Romanas, Græcasque leges. At etiam si Patrifamilias exhibenda est peculiaris quædam reverentia, matrem quoque honore prosequi naturali, divinaque lege jubemur. Et patrum quidem nomine intelligimus primum Genitores, deinde superiores ac principes, tum ætate seniores, omnes suo ordine venerandos. Enimvero Patrem aliquem nominamus *ob genituram* ac productionem, ut Jabel dicitur pater habitantium in tentoriis Gen. 4. 20. *ob generis originem*, ut Abraham pater Judæorum Joan. 8. 53. *ob educationem* filiorumque magisterium, ut Sacerdos Judicum 17. 10. & Paulus 1. ad Corinth. 4. 15. *ob gubernationem* ac regimen, ut Eliacim Esaiæ xxxii. 21. & Seniores ætate, ut 1. ad Timot. 5. 1. Id vero non ex sola scripturarum sanctarum consuetudine, sed ex more omnium gentium, ut Romani Senatores appellabantur Patres Conscripti, aut absolute Patres. Ita Stephanus coram multitudine verba facturus, Act. vii. 2. incipit: *Viri fratres, & patres, audite*: & Cicero in Catil. *Video P. C. in me omnium vestrum ora*, &c. Itaque Genitoribus, Patribusfamilias, Præceptoribus, Præpositis, Magistratibus ac senibus æquum est honorem deferre.

22.
Promissio
huic Præcepto annexa.

Promissio specialis huic præcepto annexa est: *Ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* v. 12. Longævitas est vitæ hujus pro-
longatio. Visum quibusdam hebraico verbo *לבען יאריך* ut *prolongetur*,

vim activam inesse, ut sensus sit, *ut parentes benedicentes tibi diuturnam vitam elargiantur*. Et quidem Ecclesiastici 3. 11. habetur: *Benedictio Patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta*. Ac benedictionis singulare habemus exemplum in Jacob Gen. xvi. 27. & in filiis ejus xlix. 2. maledictionis autem in Chanaan Gen. ix. 25. Attamen etsi parentes filiis iniquis non maledicant, vim debitæ maledictionis hi experiuntur. Habes in Absalom exemplum. Christianis non corporalis vita, & copia terrenorum bonorum pro honore parentibus exhibito est expectanda, sed æterna possessio terræ illius novæ, quæ in cap. 21. Apocalypsis promittitur, & de qua David in Psal. 141. 6. *Portio mea in terra viventium*. At de quarto

præcepto diximus: ad quintum deinceps transeundum.

V. PRÆCEPTUM.

Quintum nos pronimus, *Non occides*, eo ordine, quem tenet in Exodo 23. xx. 13. Deut. v. 17. & apud Matth. xix. 18. etiam si alibi præmittatur consequens vetans mœchiam, ut supra animadvertimus. Occidi dicuntur viventia, & metaphorice etiam stirpes ac semina; unde mori dicitur granum frumenti Joannis xii. 24. & vites occidi grandine Psal. lxxxvii. 47. Hinc quidam hoc non occidendi præceptum conati sunt etiam in bestias, & pecora extendere, de quibus S. Pater in 1. de C. Dei cap. 20. imo Manichæi etiam in arbores, poma, folia, herbas; ut idem S. Doctor scribit in libro de H. ad Quodvultdeum. Sed refelluntur apertissime, primo, quoniam, ut observavit Cajetanus, Lorrinus, alique, est in hebræo verbum *קח*, quod est *necem inferre hominibus*. Deinde apud Matthæum xix. 18. ita explicatur, *Non homicidium facies*. Præterea animantia irrationalia, volatilia, natatilia, reptilia nullâ nobis ratione sociantur, quam nobiscum habeant communem; ideoque iustissima ordinatione vita & mors eorum nostris usibus subditur. Tum insanum est agriculturam, quæ omnium artium est innocentissima tanquam plurium occisionum auctricem damnare. *Resiat ergo, ut de hominibus intelligamus, quod dictum est, Non occides*, inquit S. Pater de Civ. Dei loco nuper citato. Hæc obiter adversus Manichæorum dementiam.

Habet quasdam exceptiones hoc præceptum, ita ut liceat hominem quando licet occidi hominem. ita ut liceat hominem quando licet occidi hominem. I. si accedat Dei jussio, ut Abrahamo, in quo laudatur religio, non redarguitur impietas. II. Si pro Dei cultu, aut publica utilitate bella garantur, ut fecerunt filii Israel contra Philistiim. III. Si persona publica potestatem habens secundum iustissimæ rationis imperium morte plectat sceleratos, ut David Amalecitarum. IV. Si Spiritus Sanctus latenter hoc jubet, ut Samsoni. Vide Augustinum eodem libro 1. de Civ. Dei cap. 21. Ergo peccat quisquis occidit privata auctoritate, aut publica non directâ rationis imperio, uti peccavit David præcipiens, ut caderetur Urias. Similiter qui sibi ipsis manus violentas inferunt, qui ad duellum provocant, qui procurant abortus; sed de his alibi. Gravissimum crimen esse homicidium ex eo liquet, quod Divinam imaginem violat; quod sibi homi-

homicida arroget judicialem auctoritatem, quod atrocissime humanam societatem diſrumpat. Nec eadem inferre tantum, vetamur etiam nimis iracundiae indulgere, de proximorum adverſis lacerari, maledictis aliquem laceſſire, cum & minimum contumeliae verbum animo malevolo, invidoque prolatum apud judicem cordium ſcrutatorem gehennae puniatur. Nam pro genere maledictorum Matth. v. 22. ponitur verbum *Raca*, quod hominem levem, ac vecordem ſignificat, & Syrorum lingua minus eſt aliquid, quam *ſutuus*. Dixi *irato animo*; etenim zelo charitatis expedit, ut verbis utamur increpatoriis: & ipſe Dominus aliquando vocavit diſcipulos ſuos *ſultos & tardos corde ad credendum*, Petrum *Satanam*, Phariſaeos *ex patre diabolo*, & *gentium viperarum*; Paulus quoque Galatas *inſenſatos*. Sunt ergo diſtinguenda quae animi indignatione, & quae a benevola charitate procedunt: nam honeſta poteſt eſſe ira; atque juxta illud Soſiphanis.

Νὺν δὲ γὰρ ὀργὴν, ἢν ἐνδίκον, λαβὼν.
Cum juſ & aequum poſcit, irae ſci decet.

VI. PRAECEPTUM.

25. At ſextum praecceptum eſt Exod. 20. Praecept. 6. 14. *Non mœchaberis*. Verbum *מנא*, Nabaph, extans in Hebr. videtur eſſe cum aliena uxore coire, ut liquet ex Deut. xxii. 22. atque eadem videtur ſignificatio Graeci *μοιχεύειν* adulterium committere, unde eſt latinum *mœchari*. Sed uſurpantur hæc omnia pro quolibet concubitu illicito. Nam *מנא* impudicum omnem amplexum deſignare demonſtrat ex Abenezra ad cap. 5. Mat. Hu. Grotius. Deut. v. 18. in Arabica verſione Waltoniana extat: *Ne forniceris*. Mœchiam quoque Graeci etiam ſtuprum illatum virgini appellant; unde Luciano dicitur Jupiter *mœchatus Danaen*, apud Robertum Conſt. Henricus Stephanus, & Scapula *mœchalidem* vocari omnem mulierem, quae ſe ſtuprandam proſtituit, demonſtrant ex Athenæo: atque ob deteſtabilius crimen Lucillius apud Turnebum appellavit imberbes *mœchocinados*. Male ergo quidam in ſexto praeccepto ſolum adulterium prohiberi grammaticalibus notationibus autumarunt. Quamquam ſi haberent hebraea, graeca, latinaque verba unam ſignificationem vitiandi uxorem alterius, poſita eſſet conſuetudine Scripturarum ſpecies pro genere, ut ſupra pro omni leſione homicidium, ac pro qualibet ſuperſtitione cultus idolorum.

Ergo prohibetur primo loco adulterium, deinde inceſtus, ſtuprum, fornicatio, & actus quilibet illicitae oblectationis. Atque inceſtum omnem damnat Levitici liber caput 18. connumeratis conſanguineorum gradibus, in quibus certum eſt poſſe Eccleſiaſtica lege in matrimoniis contrahendis diſpenſari: nam conjugium cum nepte prohibitum v. 10. lex naturae non vetat, ut liquet ex matrimonio Abrahami cum Sara. Utitur Moyses in prohibitione inceſtus preſſiori quadam phraſi, id eſt, *Turpitudinem non revelabis*. Majus eſt aliquid, quam *cognoſcere*, & *appropinquare ad mulierem*, quibus alibi utitur ſancta divinarum Scripturarum verecundia; ut poſſimus in inceſtu deprehendere ſpecialem quamdam nequitiam. Stuprum vero, quod lex Julia, & Quintilianus promiſcuae accipiunt pro adulterio, & mœchia, intelligimus nos vitium illatum virgini. Quod longe fornicationis crimen ſuperat, in ingenuis maxime, honeſtiſque puellis: unde & Romanorum leges permittentes adoleſcentibus ſcortationem, compriſmentes Romanam civem poena plectebant capitali: vitiantes autem civem Atticam, ducere tenebantur: unde eſt in Andria Terentii Act. 4. Sc. 5.

jam ſuſurrari audio
Civem Atticam eſſe hanc. C. hem!
D. coactus legibus
Eam uxorem ducet.

Illud autem magnopere mirandum, fuiſſe qui ſimplicem fornicationem, id eſt liberi ad liberam accessum excuſarent. Legendum iis primo, quod Dominus praecipit de puella, poſt virginittis jacturam extra paternas fores ejiciendam, obruendamque lapidibus, Deut. xxii. 20. Videndus deinde Apoſtolus in 1. ad Corinth. cap. iii. 17. ſcribens: *Si quis autem templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus: & cap. 9. Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores regnum Dei poſſidebunt*. Tum perlegenda quae ſcribit Auguſtinus ſerm. de x. Chordis cap. x. q. 37. & 38. ſuper Deuteronomium, & lib. xxii. contra Fauſtum cap. 62. Illud inquam magnopere mirandum; atque etiam conſenſione carnalium populorum deteſtandum. Meretrices quippe ob ſceleris turpitudinem nonniſi peregrinas, & ſerviles ſexminas fuiſſe, ac ſeſe proſtituiſſe duntaxat cooperto vultu liquet ex cap. 38. Genef. v. 15. Ob vulgati corporis vilitatem

26. Quid prohibetur hoc praeccepto.

27. Simplex fornicatio non eſt citata.

tatem appellatas *Lupas* recte observavit Lactantius lib. 1. Inst. cap. 20. & ideo conditores Romanæ Urbis dicuntur lactati à lupa, quod illorum nutrix Acca Laurentia sui corporis copiam faceret. Certum est etiam habitasse extra urbem exiguas domunculas, & perditos Amasios expectantes sedisse ante stabula: quod scribit Grotius prodidisse Chrysippum; ac etiam ex Latinis cognoscitur: inter quos Plautus in *Penulo* Act. 1. Sc. 2. illas appellat *prosedas*; Martialis lib. 12. Epigramm. *submenianus*, earum vero casus Horatius lib. 1. Sat. 2. *olentes fornices*. Quæ omnia demonstrant ignominiam, ac turpitudinem fornicationis. Gravius tamen aberrarunt, qui ausi sunt excusare manu-ruptatores: quorum scelus naturæ adversari ratio ipsa declarat, neque id fugit laudatum Martialem in Epigrammate 42. lib. 1x. adversus Ponticum.

Ergo ut Augustinus docet q. 71. super Exodum prohiberi dicimus *omnem illicitum concubitum, atque illorum membrorum non legitimum usum*. Neque id tantummodo; inhonesta quæque, aut motu corporis, aut verbo, aut scripto, aut nutu, aut quomolibet peragantur. Addimus licentiam oculorum noxia cupiditate vagantium: & denique desideria nociva, sensusque labefactantem concupiscentiam. At meminimus oportune versus Ecclesiastici v. 14. *Sit manus tua super os tuum*, dictique Latini, *Digito compesce labellum*.

VII. PRÆCEPTUM.

28.
Præceptum 7.

Prohibet præceptum septimum illicitam rei alienæ usurpationem iussione illa: *Non furtum facies*, Exodi xx. 15. Est autem *furtum*, quando res aliena subripitur invito Domino. Quod si occulte fiat, retinet furti nomen; si per vim, dicitur à rapiendo *rapina*. Prohiberi alieni compilationem lege naturali & Jurisconsulti fatentur cum Ulpiano l. *Probrum*, & ratio evineit, cum lædat hominum societatem, simulque rempublicam; cuius recta constitutio postulat, ut tutæ sint possessiones uniuscujusque. Est inter furta gravissimum, quod Latini dixerunt *plagium*, illud scilicet, quo liberum hominem emunt, aut vendunt. Nam inter hominum bona habetur post vitam præcipuum, atque, ut Cicero scribit ad Atticum, dulcius propriam retinere libertatem. Capitale delictum plagium esse constat ex cap. xxiv. Deut. 7. Qui publicam pecuniam subripit, committit crimen

peculatus, quod nomen apud Tullium quoque frequentissimum; unde & violator ararii latine dicitur *peculator*. Furtum rei sacræ illud est, quod proprie ipse Cicero *sacrilegium* appellat: quamquam eo nomine intelligimus modo quamlibet rei sacræ violationem, sive furto fiat, sive incesta libidine. Raptores alienorum bonorum sunt non soli latrones, excussores, piratæ; verum etiam fraudatores vectigalium, sœneratores, & qui rei frumentariæ atque annonæ lucri causâ appetunt caritatem. His annumerandi sunt etiam ii, qui de superfluis non largiuntur pauperibus eleemosynam: nec in superfluo dijudicando attendi debet ambitio, cupiditas, intemperantia, quibus deesse multa possunt, non superesse, sed propriæ vitæ necessitas, & honesta conditio.

VIII. PRÆCEPTUM.

A cohibenda manu ad linguam coercedam transitur sequenti mandato v. 16. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*. Hebræis quidem proximus ille tantum videtur, qui est popularis aut concivis, sed habendum ut proximum etiam qui adversum nos hostili est animo, monet Christus Matth. v. 43. Ergo nefas est cuilibet, etiam hosti, falsum crimen imponere, aut ad fidem testibus detrahendam iis infamiae notam, culpamque fictitiam obicere. Interroganti autem Judici de patrato scelere testem aliquem, aut ipsum reum præscriptâ formulâ juris, nequit veritas occultari. Fuit olim hæc formula *Adjuro te*, aut, *Da gloriam Deo*, aut consimilis. Ita legimus interrogavisse Josue Achan cap. 7. 19. Achab Micheam prophetam, 3. Regum 22. 16. Phariseos cæcum à nativitate Jo. 9. 24. & principem Sacerdotum interrogasse Christum Mat. 26. 63. Jusjurandum pariter exigere solent Judices; quibus propterea in detrimentum proximi mentientes & se crimine perjurii illaqueant, & Deo illudunt, & lædunt veritatem, & fratribus damnum inferunt. Recte ergo plecebantur falsidici poenâ talionis: cujus exemplum occurrit Danielis cap. 6. 24. & cap. 13. 61. Vetitum pariter est mentiri, proximo detrahere, & temere de aliorum moribus gestisque proferre judicium.

IX. AC X. PRÆCEPTUM.

De nono tandem ac decimo, quoniam nonnulla dicta sunt paulo supra in parti-

29.
Præceptum 8.

30.
Præceptum 9. ac 10.

partitione decalogi, atque eadem ratio eſt de concupiſcentia & externis operibus, ſufficiat animadvertiſſe lege demonſtrari, quod utraque ſint peccata, furari alienam rem, & illam concupiſcere; miſceri conjugi alterius, eamque

deperire: omniumque rerum poſtremis hiſce mandatis prohibitam eſſe cupiditatem, quarum ſuperiora inhiſcent conſuetudinem. Atque haecenus de præceptis Decalogi, cujus Tabulis adjiciam verſus piſſimi Theodulſi:

*Qui cupis eſſe bonus, qui vitam quæris honeſtam,
Me pete, te moneo, Lex ego ſancta Dei.
Sum vita, ſum lux, ſum doctrix, ſum conſcia veri,
Lumen inextinctum qui mihi paret, habet.*

C A P U T IX.

Secundaria Judæorum præcepta, ritusque legales, fuiſſe optimo conſilio inſtituta.

S U M M A R I U M.

1. De Legalium cauſa & origine.
2. De diſcretione ciborum, & animalium.
3. Quid per immunda animalia intelligendum.
4. De Paſchate Judæorum.
5. Judæorum Paſcha figura noſtræ Redemptionis.
6. Quid ſignificent reliqui ritus, & Sacrificia.
7. De Immolatione Vaccæ.
8. De Immolatione Hirci.
9. Opinio de capro ſtatuitur.
10. Quid Hircus emmiſſarius ſignificet.

1.
De legalium
cauſa & ori-
gine.

CUM ad Manichæorum refutandam inſaniam, Scriptorumque Gentilium Judaica legitima irridendum, tum ad Judæorum ipſorum exiſtimantium perpetuo tempore duratura perſeuerantiam, crassiſſamque inſcitiam reſellendam, inſtitui hoc loco diſſerere de legalium origine & cauſa; qua perſpecta duo conſequantur neceſſe eſt, unum in illis ſtatuentis Divinum apparere conſilium, alterum vero ſublata inſtitutionis cauſa finem illorum adventaſſe. Atque hæc duo me aſſecuturum eſſe conſido, ſi demonſtravero omnia legalia, præter allegorias & agenda vitæ rudimenta clariſſima, in quibus detegendis ſtylum exercent interpretes, fuiſſe ordinatiſſime præſcripta, ut graſſantem idololatriæ ſuperſtitionem opportune compeſcerent, & futuri Redemptoris adventum præfigurarent. Nam per Chriſtum principe hujus mundi foras ejectione, id eſt, diabolo divinitatis uſurpatore devicto, data Eccleſiæ miniſtris poteſtate calcandi ſerpentes, omnemque ſuperandi caliditatem, ædificata ſupra petram Eccleſia, ne poſſent portæ inferi adverſus eam prævalere, completis promiſſi Evangelii figuris, neque à ſervitute liberatos jugum premere debet vetuſtatis, neque habentibus ſpiritum veritatis typi duntaxat, ſignaſque ſunt proponenda. Quæ duo, aptum ſcilicet, eique tempori conveniens adverſus cultum idolorum remedium, atque Salvatoris noſtri prædictiones, Moſaicorum

rituum præclarum eſſe ornamentum, ſubjectis animadverſionibus declarabo.

Principio dicam de ciborum & animalium diſcretione, de qua pertractat caput Levitici xi. Hac ſane proviſum eſt, ne Hebræi communes haberent cum Gentibus epulas, moresque illarum paulatim exuerent. Nam conviviis potiſſimum junguntur fœdera, & addiſcuntur ſcита, moresque exterorum. Deinde cum delectum ciborum feciſſent idololatriæ damnabili ſuperſtitione, nova lege diſcreti ſunt, E. G. ut immunda haberentur animalia, quæ *multifida* ſunt, id eſt, ſciſſis ungulis, & non ruminant; ſive ruminant, nec ungulam dividunt. Abſtinebant quidem etiam Ægyptii ſolidungulis & cornigeris, & ſuilla etiam carne, ut ſcribunt Herodotus, & Porphyrius: ſed hi quibusdam animalibus divinitatem tribuebant, quibusdam aliis utebantur ad auguria captanda; Judæi vero ab iisdem animalibus abſtinere juſſi ſunt, tanquam immundis. De ſue præſertim id conſtat, tamenſi putat Tacitus Judæos hujus animalis carne non veſci, quod ſcabiæ ſit obnoxium. At cauſam, quam divinare nunquam potuerunt Gentiles, ignorantque nunc etiam permulti, docent nos profani ritus idololatrarum. Porcus enim magis, quam aliud animal idolis immolabatur. Liquer primum ex Athenæo, qui refert à ſue immolata Veneri hujus feſtum appellatum ab Argivis *Hysteria*. Deinde ex Ovidio, qui pri-

2.
De diſcretione ciborum & animalium.